

УДК 343.131

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.110>

ОЦІНКА ДОКАЗІВ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СЛІДЧИМИ СУДДЯМИ СТАНДАРТУ ДОКАЗУВАННЯ «ОБҐРУНТОВАНА ПІДОЗРА»

Радзієвський Ю.Є.,

адвокат, керуючий партнер

АО «Радзієвський і партнери»;

здобувач наукового ступеня доктора філософії наукової лабораторії

з проблем протидії злочинності

Національної академії внутрішніх справ

Радзієвський Ю.Є. Оцінка доказів при застосуванні слідчими суддями стандарту доказування «обґрунтована підозра».

Стаття присвячена проблемі оцінки доказів при застосуванні слідчими суддями стандарту доказування «обґрунтована підозра». Суть проблеми полягає в тому, що на практиці переважна більшість слідчих суддів розуміє цей стандарт доказування як такий, що звільняє їх від обов'язку повноцінно оцінювати і досліджувати докази і надає можливість встановлювати обґрунтованість підозри завдяки так званій «розумній оцінці доказів». Здійснюючи таку «розумну оцінку» слідчий суддя, не вдаючись до детальної оцінки дій особи, нібито повинен тільки пересвідчитись, що повідомлена підозра є обґрунтованою. При цьому до наданих доказів не пред'являються такі ж високі вимоги, як при формулюванні остаточного обвинувачення при направленні справи до суду. Не здійснюючи оцінку доказів, слідчі судді не встановлюють фактичні обставини справи і не обґрунтовують свої рішення.

Обґрунтовано хибність поділу оцінки доказів на попередню (поточну) і остаточну (кінцеву). Зазначено, що термін «розумна оцінка доказів» не визначений ані в законодавстві, ані в судовій практиці. Доведено, що на етапі судового контролю існує локальний предмет доказування, що відрізняється від предмету доказування на стадії розгляду кримінального провадження по суті. Обґрунтовано, що оцінка доказів є невід'ємною частиною процесу доказування. Внутрішнє переконання слідчого судді (як результат оцінки доказів), необхідне для прийняття рішення по справі, може сформуватися тільки в результаті оцінки доказів за критеріями, визначеними ст. 94 КПК України. Розумна оцінка доказів» без детальної оцінки дій особи та без «високих вимог до наданих доказів» не дає можливості встановити сукупність обставин, що входять в локальний предмет доказування і які необхідні для правильного вирішення відповідного процесуального питання, і сформувати відповідне внутрішнє переконання судді (як результат оцінки доказів). Рішення слідчих суддів, що приймаються в ре-

зультаті так званої «розумної оцінки доказів», не можуть вважатися обґрунтованими в розумінні ч. 3 ст. 370 КПК України.

Ключові слова: судовий контроль, стандарт доказування, обґрунтована підозра, оцінка доказів, розумна оцінка доказів, внутрішнє переконання, предмет доказування, локальний предмет доказування, обґрунтованість.

Radziewsky Y.Y. Evaluation of evidences when applying the "reasonable suspicion" standard of proof by investigating judges.

The article is devoted to the problem of establishing the factual circumstances of the case at the stage of court control when applying the "reasonable suspicion" standard of proof. The crux of the problem is that, in practice, the vast majority of investigating judges understand this standard of proof as one that relieves them of the obligation to fully evaluate and examine the evidence and provides an opportunity to establish the reasonableness of the suspicion thanks to the so-called "reasonable evaluation of the evidence". By making such a "reasonable assessment", the investigating judge, without resorting to a detailed assessment of the person's actions, supposedly only has to make sure that the reported suspicion is well-founded. At the same time, the provided evidence is not subject to the same high requirements as when formulating the final indictment when the case is sent to court. Thus, without evaluating the evidence, investigating judges do not establish the factual circumstances of the case.

The fallacy of dividing the evaluation of evidence into preliminary and final is substantiated. It is noted that the term "reasonable evaluation of evidence" is not defined either in legislation or in court practice. It is proved that at the stage of court control there is a local subject of proof, which differs from the subject of proof at the stage of consideration of criminal proceedings on the merits. It is substantiated that the evaluation of evidence is an integral part of the process of proving. The internal conviction of the investigating judge (as a result of the evaluation of the evidence), necessary

for making a decision on the case, can be formed only as a result of the evaluation of the evidence according to the criteria defined by Art. 94 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. "Reasonable evaluation of the evidence" without a detailed assessment of the person's actions and without "high requirements for the provided evidence" does not make it possible to establish the set of circumstances that are part of the local subject of proof and which are necessary for the correct resolution of the relevant procedural issue, and to form the appropriate internal conviction of the judge (as the result of the evaluation of the evidence). Decisions of investigative judges, which are made as a result of the so-called "reasonable evaluation of evidence", cannot be considered reasoned in the sense of Part 3 of Art. 370 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: judicial control, standards of proof, reasonable suspicion, evaluation of evidence, reasonable evaluation of evidence, inner conviction, subject of proof, local subject of proof, reasonableness.

Постановка проблеми. Переважна більшість слідчих суддів розуміє стандарт доказування «обґрунтована підозра» як такий, що звільняє їх від обов'язку повноцінно оцінювати і досліджувати докази і надає можливість встановлювати обґрунтованість підозри завдяки так званій «розумній оцінці доказів». Здійснюючи таку «розумну оцінку» слідчий суддя, не вдаючись до детальної оцінки дій особи, нібито повинен тільки пересвідчитись, що повідомлена підозра є обґрунтованою. При цьому до наданих доказів не пред'являються такі ж високі вимоги, як при формулюванні остаточного обвинувачення при направленні справи до суду. Таким чином, не здійснюючи оцінку доказів, слідчі судді не встановлюють фактичні обставини справи. Рішення слідчих суддів, що приймаються в результаті так званої «розумної оцінки доказів», не можуть вважатися обґрунтованими в розумінні ч. 3 ст. 370 КПК України.

Стан опрацювання. Питання оцінки доказів і стандартів доказування давно перебувають в сфері наукових інтересів і знайшли своє відображення в наукових працях Ю.П. Аленіна, В.Г. Гончаренко, І.В. Гловюк, В.О. Гринюк, Ю.М. Грошевого, В.В. Вапнярчука, В.Я. Дорохова, В.С. Зеленецького, Г.Р. Крет, І.М. Лузгіна, П.А. Лупинської, Т.М. Мирошниченка, М.М. Міхеєнка, В.С. Ніколаєва, І. Сухачова, Ю.М. Сухова, О. Торбаса, А.І. Трусова, В.В. Федчишина, О.І. Чучман, С.Г. Ханіна та інших.

Виклад основного матеріалу. В практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати

об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення. При цьому вимога розумної підозри передбачає наявність доказів, які об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним злочином і вони не повинні бути достатніми, щоб забезпечити засудження, але мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування або висунення звинувачення. Переважна більшість слідчих суддів розуміють цей стандарт доказування як такий, що звільняє їх від обов'язку повноцінно оцінювати і досліджувати докази і надає можливість встановлювати обґрунтованість підозри завдяки так званій «розумній оцінці доказів».

В судовій практиці існує стала позиція, що суть «розумної оцінки доказів» полягає в тому, що слідчий суддя, не вдаючись до детальної оцінки дій та винуватості особи, нібито повинен тільки пересвідчитись, що повідомлена підозра є обґрунтованою, тобто такою, що передбачає наявність достатніх даних, які б могли переконати об'єктивного та стороннього спостерігача у тому, що особа могла вчинити правопорушення у якому її підозрюють [1]. При цьому суд не повинен пред'являти до наданих доказів таких же високих вимог, як при формулюванні остаточного обвинувачення при направленні справи до суду [2].

Посилаючись на стандарт доказування «обґрунтована підозра», слідчі судді часто прямо зазначають, що питання про недопустимість доказів, кваліфікацію дій особи тощо підлягають вирішенню на стадії судового розгляду і не можуть вирішуватися слідчим суддею [3]. Деякі впевнені, що оцінка доказів з точки зору, в тому числі, допустимості, а сукупності доказів з точки зору вагомості, достатності та взаємозв'язку, буде надана судом, відповідно до вимог ст.ст. 89, 94 КПК України, на стадії судового розгляду кримінального провадження по суті, натомість слідчий суддя лише вирішує питання щодо достатності певного обсягу зібраних доказів для переконання стороннього спостерігача у тому, що особа причетна до вчинення злочину та стосовно неї існують законодавчо встановлені підстави для обрання та застосування певного запобіжного заходу [4].

Чинне кримінально-процесуальне законодавство не містить визначення терміну «обґрунтована підозра» і це обумовлює необхідність звернення до практики ЄСПЛ. При цьому Ханін С.Г. справедливо зауважує, що в рішеннях ЄСПЛ, на які зазвичай посилаються слідчі судді при обґрунтуванні необхідності здійснення «розумної оцінки доказів» («Фокс, Кемпбелл і Хартлі проти Сполученого Королівства», «Мюррей проти Сполученого Королівства», «Чеботарі проти Молдови» «Нечипорук і Йонкало проти України»), мова йде про обґрунтованість підозри при тимчасово-

му затриманні для прийняття подальших рішень, а не про обґрунтованість підозри в розумінні п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України [5]. Г.Р. Крет зазначає про те, що стандарт «обґрунтована підозра» застосовується в практиці судів США при затриманні та особистому обшуку особи, а також у визначених випадках проведення низки інших процесуальних дій, спрямованих на обмеження прав особи, та ухвалення окремих процесуальних рішень [6, с. 148].

Хибна позиція про неможливість дослідження і оцінки слідчими суддями доказів походить від поділу оцінки доказів на попередню (поточну) і остаточну (кінцеву), що існував в доктрині кримінального процесу ще за радянських часів. Так, А.І. Трусов помилково вважав, що необхідно розрізняти оцінку доказів у ході проведення досудового розслідування, що має попередній характер, і оцінку доказів у ході судового розгляду, яка є остаточною у кримінальному провадженні [7, с. 176]. І.М. Лузгін підтримував цю позицію, стверджуючи, що у ході досудового розслідування оцінка діяльності учасників кримінального провадження має такий характер, який можна віднести до розсудливо-перевірочного, адже оцінка у даному випадку є попередньою та слугує логічною основою для формулювання обвинувальної чи виправдувальної тези [8, с. 216]. Із класифікацією оцінки доказів на попередню і остаточну погоджуються А.О. Ляш [9, с. 14] і Т.М. Мирошниченко [10, с. 183].

При цьому А. Каліновська обґрунтовано вважає поняття «попередня оцінка доказів» невдалим, адже така оцінка неминуче асоціюється із неповною оцінкою доказів. На думку вченої від поняття «попередня оцінка доказів» слід відмовитися. Вона зазначає, що оцінка доказів на будь-якому етапі розслідування або судового розгляду стосовно конкретного етапу та зібраної на конкретний момент доказової бази є остаточною [11, с. 325]. П.А. Лупинська з цього приводу слушно зауважувала, що у ході проведення досудового розслідування та судового розгляду характеристика оцінки доказів на досудовому розслідуванні як попередня, а у вироку як остаточна не відображає суттєвої оцінної діяльності й не підкреслює самостійного характеру цієї діяльності [12, с. 240]. М.М. Михеєнко відзначає, що оцінка доказів за внутрішнім переконанням слідчого, прокурора або суддів, яка знайшла своє об'єктивне вираження в їх постанові, ухвалі або вироку, на момент прийняття кожного рішення є остаточною, а не попередньою. Якщо згодом буде прийняте нове рішення, у тому числі й про скасування або зміну попереднього рішення, то це нове рішення буде прийняте на основі нової оцінки доказів, попередня ж оцінка не може бути скасована або змінена, вона назавжди залишиться dokonаним фактом [13, с. 241].

Ю.М. Грошевий також слушно вказує на остаточність будь-якої оцінки доказів, що спричинила прийняття рішення [14, с. 272]. Г.Р. Крет, поділяючи таку позицію, зазначає, що оцінка доказів у разі її об'єктивного вияву виступає остаточною незалежно від суб'єкта оцінки доказів і форми вираження її результатів [15, с. 115].

Позиція щодо неможливості дослідження і оцінки доказів слідчими суддями глибоко вкоренилася як в судовій практиці, так і в науковій доктрині. Пленум Верховного Суду України в постанові № 4 від 25 квітня 2003 року «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та подовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства» зазначав, що при застосуванні зазначеного запобіжного заходу суддя не вправі досліджувати докази, давати їм оцінку, в інший спосіб перевіряти доведеність вини підозрюваного чи обвинуваченого [16].

Не можемо погодитися із Т.Фоміною, яка вважає, що слідчий суддя, суд, вирішуючи питання про обрання запобіжного заходу, встановлює, достатньо чи недостатньо доказів, наданих стороною обвинувачення, щоб вважати, що особа вчинила кримінальне правопорушення. Вчена стверджує, що досліджувати сутність доказів, викладених у клопотанні про застосування запобіжних заходів, слідчий суддя, суд не повинен. На її думку слідчий суддя, суд перевіряють кількісну складову доказів, а не якісну [17]. І.І. Котубей також помилково зазначає, що в досудовому кримінальному провадженні питання активності слідчого судді вирішене однозначно: суд в особі слідчого судді не вживає будь-яких дій щодо встановлення обставин, які лежать в основі клопотань слідчого, прокурора про застосування запобіжного заходу, проведення слідчої (розшукової) дії тощо. Слідчий суддя оцінює лише обґрунтованість такого клопотання і або задовольняє його, або відмовляє в його задоволенні [18, 148].

Відмовляючись від оцінки і дослідження доказів, слідчі судді часто посилаються на те, що вони не вправі вирішувати ті питання, які повинен вирішувати суд під час розгляду кримінального провадження по суті, зокрема, не вправі оцінювати докази з точки зору їх достатності і допустимості для визнання особи винною чи невинною у вчиненні злочину [19]. Таке твердження є безсумнівним, адже при здійсненні судового контролю існує локальний предмет доказування, який відрізняється від предмету доказування на стадії розгляду кримінального провадження по суті.

Як вірно зазначає І.Сухачова, доказування у кримінальному провадженні пов'язане не лише з пошуком, виявленням, перевіркою та оцінкою доказів для встановлення фактичних обставин

кримінального провадження в аспекті досягнення кінцевої мети доказування, а й із встановленням достатності даних для прийняття проміжних кримінальних процесуальних рішень [20, 275]. О. І. Чучман вказує, що локальний предмет доказування має місце у всіх випадках прийняття різного роду так званих допоміжних, проміжних, етапних процесуальних рішень, таких як: застосування заходів забезпечення кримінального провадження; проведення слідчих (розшукових) дій; закриття кримінального провадження тощо. Вчена обґрунтовано приходить до висновку, що локальний предмет доказування утворює певна сукупність обставин, що визначені відповідною кримінальною процесуальною нормою (нормами), і які мають значення для правильного вирішення того чи іншого процесуального питання, прийняття процесуального рішення, що загалом пов'язане із загальним вирішенням кримінального провадження по суті (встановленням обставин загального предмета доказування), однак має самостійне правове значення [21, 242]. Аленін Ю.П. визначає локальний предмет доказування як перелік обставин, які слід встановити, зокрема, при здійсненні слідчим суддею контрольних повноважень [22, 240]. Положення КПК України окремо визначають локальний предмет доказування при здійсненні кожного виду судового контролю (ч. 3 ст. 132, ч.1 ст. 148, ч. 1 ст. 157, ч.5 ст. 163, ч.ч. 3,4,5,6 ст. 170, ст. 194, ч. 3 ст. 199, ч. 5 ст. 234, ч.3 ст. 248 КПК України).

А. Каліновська пропонує оцінку доказів у кримінальному провадженні під час проведення досудового розслідування розуміти як здійснювану безперервно, тобто протягом усього процесу доказування, в логічних формах розумову діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, яка полягає в тому, що ці учасники кримінального провадження, керуючись законом, розглядають за своїм внутрішнім переконанням кожний доказ окремо та всю сукупність доказів взагалі, визначаючи їх належність, допустимість і достовірність, а сукупність зібраних доказів – з погляду достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення [11, 327]. Процес доказування – це діяльність, пов'язана зі збиранням, перевіркою й оцінкою доказів [23, 295; 24, 144]. В.Я. Дорохов і В.С. Ніколаєв обґрунтовано зазначали, що способом правильного встановлення фактів є оцінка доказів, метою якої є встановлення об'єктивної істини [25; 41]. О. Торбас обґрунтовано визнає очевидним, що прийняття будь-яких юридично значущих рішень обов'язково має тягнути за собою оцінку доказів [26, 311]. Таким чином, існування локального предмету доказування на етапі судового контролю зобов'язує слідчих суддів досліджувати і оцінювати докази з метою встановлення фактичних обставин, що ним охоплюються.

В.В. Вапнярчук обґрунтовано зазначає, що аналіз чинного КПК України свідчить, що у вітчизняному кримінальному провадженні, як і в більшості країн континентальної Європи, прийнятий, так званий, суб'єктивний стандарт доказування «за внутрішнім переконанням» [27, 154]. У гносеологічному аспекті внутрішнє переконання – це знання як про окремі фактичні обставини, що становлять предмет доказування, так і про висновки у кримінальному провадженні, в тому числі й ті, що стосуються юридичної оцінки, кваліфікації встановлених фактів, обставин, подій тощо [28, 44]. Теоретичне і практичне значення внутрішнього переконання як результату оцінки доказів означає стан переконливості в належності доказів, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів, як це визначено статтею 85 КПК України [29, 221].

При цьому В. В. Вапнярчук зазначає, що внутрішнє переконання (як результат оцінки доказів) – це отримане в передбаченому законом порядку знання про обставини предмета кримінального процесуального доказування в конкретному кримінальному провадженні, яке, на думку суб'єкта доказування, є достовірним, значимим і достатнім (тобто придатним для доказування), яке полягає в почутті впевненості щодо сутності цього знання, виявляється в суб'єктивному (позитивному або негативному) ставленні до досліджуваних об'єктивних явищ, а також обумовлює вольову готовність діяти [27, 126-127].

Таким чином внутрішнє переконання слідчого судді, необхідне для прийняття рішення по справі, може сформуватися тільки в результаті оцінки доказів за критеріями, визначеними кримінальним-процесуальним законодавством. «Розумна оцінка доказів» без детальної оцінки дій особи та без «високих вимог до наданих доказів» не дає можливості встановити сукупність обставин, що входять в локальний предмет доказування і які необхідні для правильного вирішення відповідного процесуального питання, і сформувати відповідне внутрішнє переконання судді (як результат оцінки доказів). Рішення слідчих суддів, що приймаються в результаті так званої «розумної оцінки доказів», не можуть вважатися обґрунтованими в розумінні ч. 3 ст. 370 КПК України.

Зміст «розумної оцінки доказів» не розкривається ані в чинному законодавстві України, ані в практиці ЄСПЛ. Будь-яке нормативне або праксиологічне визначення цього терміну, яке б дозволяло слідчому судді оцінювати докази за якимись менш вимогливими критеріями, аніж

належність, допустимість, достатність і ймовірність, відсутнє. На практиці «розумна оцінка доказів» як правило обмежується посиланням на визначення обґрунтованої підозри і викладення в ухвалі слідчого судді переліку доказів, на які посилається слідчий в своєму клопотанні. І.В. Гловюк абсолютно правильно зазначає, що простого наведення поняття обґрунтованої підозри в тексті рішення недостатньо для обґрунтування наявності такої підозри, чим грішать українські судді, мотивуючи застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи його продовження, про що неодноразово вказував ЄСПЛ у рішеннях проти України («застосування стереотипних формулювань без звернення до конкретних фактів») [30, 18].

Ю. Сухов і Г. Резнікова обґрунтовано вважають, що слідчого суддю прямо зазначено в КПК як суб'єкта оцінки й безпосереднього дослідження доказів у кримінальному провадженні. Необхідність установлення під час судового контролю наявності чи відсутності фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню шляхом безпосереднього дослідження джерел доказів й надання оцінки доказам щодо належності, допустимості, достовірності, а також сукупність зібраних доказів із погляду достатності та взаємозв'язку для ухвалення відповідного процесуального рішення не викликає в авторів сумніву. Інакше слідчий суддя не зможе виконати завдання кримінального судочинства й власне функцію судового контролю [31].

Таким чином, стандарт доказування «обґрунтована підозра» не може розумітися як такий, що звільняє слідчих суддів від обов'язку повноцінно оцінювати і досліджувати докази, встановлювати фактичні обставини справи, детально оцінювати дії особи, вирішувати питання про недопустимість доказів та кваліфікацію. Термін «розумна оцінка доказів» не визначений ані судовою практикою, ані в науковій доктрині, і не може підміняти собою оцінку доказів на етапі судового контролю. Фактичні обставини, що входять в локальний предмет доказування на етапі судового контролю, не можуть бути встановлені без оцінки доказів. Внутрішнє переконання судді слідчого судді (як результат оцінки доказів) не може бути сформоване без оцінки доказів. Оцінка доказів обов'язково має передувати прийняттю будь-якого рішення слідчого судді в порядку судового контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ухвала Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська від 18.11.2023 року у справі № 932/10384/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115121573> (дата звернення 10.01.2024).

2. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 10.06.2020 року у справі 757/66517/19-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89821652> (дата звернення 10.01.2024).
3. Ухвала Франківського районного суду м. Львова у справі 465/1642/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96611844> (дата звернення 10.01.2024).
4. Ухвала Львівського апеляційного суду від 13 липня 2022 року у справі № 463/1712/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105255572> (дата звернення 10.01.2024).
5. Ханін С.Г. Стандарти доказування у кримінальних провадженнях. Практика ЄСПЛ. Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична газета online». URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/standarti-dokazuvannya-v-kriminalnih-provadhennyah-praktika-espl.html> (дата звернення 10.01.2024).
6. Крет Г.П. Сфера застосування і зміст стандартів доказування «обґрунтована підозра», «розумні підстави вважати» та «ймовірна причина» у кримінальному процесі країн англосаксонської правової системи». *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал*. Серія Право. 2019. Випуск №7(19).
7. Трусов А.И. Основы теории судебных доказательств. Москва, 1960. С. 176.
8. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования. Москва, 1973. С. 216.
9. Ляш А. Оцінка доказів та їх процесуальних джерел за новим КПК України. *Адвокат*. 2014. №3. С. 14.
10. Мирошніченко Т. М. Окремі аспекти правового регулювання оцінки доказів у кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Право*. 2014. Т. 2. Вип. 29. С. 183.
11. Каліновська А. Оцінка доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 11. С. 325.
12. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство, практика. Москва, 2010. С. 240.
13. Михеєнко М.М. Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні: Вибрані твори. Київ, 1999. С. 241.
14. Грошевий Ю.М. Докази і доказування у кримінальному процесі: Науково-практичний посібник. Київ, 2006. С. 272.

15. Крет Г.Р. Оцінка доказів у структурі кримінального процесуального доказування. In: *Supremația Dreptului*. 2018, nr. 2, pp. 115.
16. Постанова Пленуму ВСУ «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства» від 25.04.2003 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-03#Text> (дата звернення 10.01.2024).
17. Фоміна Т. Оцінка слідчим суддею, судом вагомості наявних доказів під час застосування запобіжних заходів. *Ukraine – EU. Innovations in education, technology, business and law. Collection of international scientific papers*. С. 23. URL: <http://lsej.org.ua/bibl.pdf> (дата звернення 10.01.2024).
18. Котубей І.І. Про активність суду під час дослідження доказів у кримінальному провадженні. *Молодий вчений*. 2014. № 7 (10). С. 148.
19. Ухвала Шевченківського районного суду міста Києва від 22.12.2023 року у справі № 761/46577/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115872266> (дата звернення 10.01.2024).
20. Сухачова І. Міжнародний стандарт доказування «обґрунтована підозра» в реалізації прокурором функції обвинувачення. *Науковий вісник дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 275.
21. Чучман О.І. Предмет доказування при здійсненні судового контролю у виді розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 242.
22. Аленін Ю.П. Локальний предмет доказування в кримінальному процесі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. №4. С. 240.
23. Белкин Р.С. Собрание, исследование и оценка доказательств. Сущность и методы. – М, 1966. С. 295.
24. Орлов Ю.К. Основы теории доказательств в уголовном процессе: М., 2001. С. 144.
25. Дорохов В.Я., Николаев В.С. Обоснованность приговора в советском уголовном процессе. М., 1959. С. 41.
26. Торбас О. Роль слідчого судді в процесі оцінки доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 311.
27. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Вапнярчук В. В. Харків, 2017. С. 154.
28. Міхеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України : підручник. 2-ге вид. Київ, 1999. С. 44.
29. Федчишина В.В. Проблеми внутрішнього переконання під час оцінювання доказів у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69) № 5. С. 221.
30. Гловюк І.В. Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні. *Правова позиція*. 2018. № 1 (20) С. 18.
31. Сухов Ю.М., Резнікова Г. Оцінка доказів і безпосереднє дослідження їх джерел слідчим суддею. *Юрист&Закон*. 2021. № 19. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014748 (дата звернення 10.01.2024).